

Спектроскопия на Ядрено магнитния резонанс (ЯМР спектроскопия)

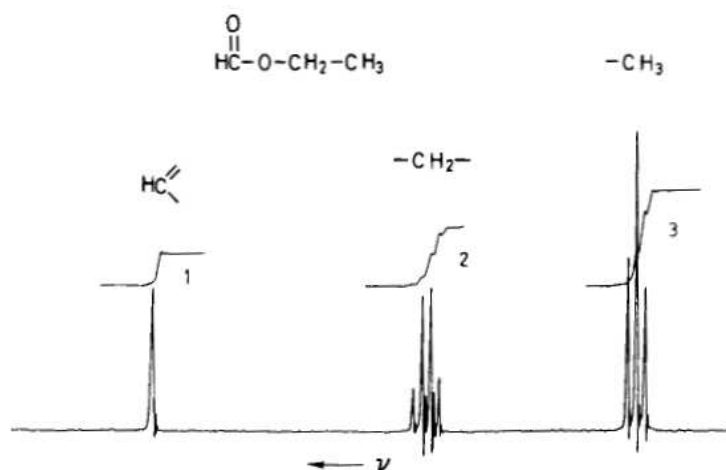
Автор: д-р Пламен Пенчев

Някои разяснения вместо предговор

ЯМР спектроскопията е един от най-мощните методи за разгадаване на структурата на химичните съединения и за изследване на разнообразните химични процеси и реакции. За съжаление на български език има само три книги [1-3], две от които са библиографска рядкост, а третата е по-скоро справочно пособие и също е изчерпана в търговската мрежа. Поради това обучението на студентите химици по дисциплината "Инструментални методи за анализ" (ИМА) е изключително затруднено. Ето защо авторът, който е ИЧ спектроскопист си позволява да състави този текст без претенциите това да е пълен авторски текст. Допълнителна смелост за написването на този материал вдъхва и четири и половина годишната работа на автора в лабораторията на проф. д-р Мортон Мънк в Държавния университет на Аризона (Morton Munk, Arizona State University), където авторът се е занимавал с компютърна интерпретация на ^{13}C ЯМР спектри. В по-голямата си част, структурата на материала е повлияна от превъзходната книга на Гюнтер [4], от която са взети много от таблиците и фигурите, както и от двете много добре написани книги [5,6], които могат да се намерят по Интернет във PDF формат.

Част 1. Физични основи на ЯМР-спектроскопията

1. Що за структурна информация се съдържа в един ^1H -ЯМР спектър? На фигура 1 е даден протонният спектър на *етилформиат*. В следващия материал ще бъдат изяснени величините, които стоят на абсцисата и ордината, но засега този спектър ще бъде разгледан предварително, за да разбере читателят колко много информация за химическия строеж на съединенията се появява в един ^1H -ЯМР спектър.

Фигура 1. ^1H -ЯМР спектър на етил формиат. На абсцисата е честотата при която се появяват ивиците, а на ордината - абсорбцията на радиочестотното лъчение.

Първо, в спектъра се наблюдават три групи ивици (наречени *резонансни сигнали*), които съответстват на химическите различни протони в съединението. От ляво на дясно това са

сигналят на алдехидните протони, сигналят на метиленовите протони и този на метиловите протони. Ето затова броят на сигналите в протонния ЯМР спектър показва точно колко групи химически еквивалентни протони има в съединението, а това спомага за изясняване на структурата на съединението.

Второ, не само броят на сигналите, но и тяхното относително и абсолютно разположение по абсцисата е показателно за химичния строеж на изследваната молекула. Например, протоните, които са свързани с групи, които изтеглят електронната плътност дават ивици, които стоят в лявата част на спектъра (по-висока честота на резонанс). Това ясно се вижда от сравнението на сигналите на метиленовите протони (-CH₂-) и тези на метиловите (-CH₃): първите са по-близо до електроотрицателна група (естерната), а вторите по-далече. Освен фактора "електроотрицателност на съседните групи", върху положението на сигналите оказват влияние и други фактори, с които ще се запознаем в този и следващите материали. И точно затова положението на сигналите се използва за разкриване на структурата на изследваното съединение.

Трето, групите сигнали (наречени *мултиплети*) са различни по вид - сигналят на алдехидния протон е *синглет* (единична ивица), на метиленовите протони - *квартет* (четири ивици), а на метиловите е *триплет* (три ивици). Както ще се разбере от следващия текст, това разцепване на сигналите (при квартета и триплета) е следствие от броя на протоните, които са съседни на даващите сигнала протони. Засега ще споменем едно правило (което важи в при определени условия, т.е. има доста изключения) и то е, че **N** на брой съседни протони обуславят разцепването на сигнала на **N+1** ивици. Очевидно е, че това правило (както и другите, аналогични на него) спомагат за анализа на структурата на съединението.

Четвърто, относителният интензитет на сигналите в даден мултиплет следва определено правило, което се дава с т.н. *триъгълник на Паскал*. За двата разгледани в предния абзац мултиплети тези отношения са приблизително така както 1:2:1 за триплета и 1:3:3:1 за квартета. Тези отношения също са полезни при анализ на структурата на изследваното съединение.

Пето, площта под сигналите е пропорционална на броя протони, които дават съответния сигнал. Тази площ лесно се изчислява математически от софтуера на апарата и обикновено се дава като криви, над съответните ивици. На фигурата тези криви представляват прагове (в ляво от числата 1, 2 и 3) с отношение на височините си 1:2:3. Точно такава е и отношението на съответните протони, които дават сигнала - СНО, -CH₂- и -CH₃. Несъмнено, този факт значително спомага за разкриване на структурата на изследваното съединение.

2. Квантово-механичен модел на протона. Ядрото на протия, ¹H, се състои от един протон. Протонът има ъглов момент **P** и в следствие на това, че е заредена частица има и магнитен момент **μ**. Подобно на протона (ядрото на протия) и ядрата на много от изотопите на химичните елементи имат ъглов момент, различен от нула, и съответно имат ъглов момент.

За едно ядро връзката между двете величини е:

$$\mu = \gamma P$$

където γ се нарича *магнитожироскопично отношение* (старото име е *жиромагнитно отношение*, на английски съответно magnetogyric/gyromagnetic ratio).

Според квантово-механичната теория ориентацията на ъгловия момент на микрочастиците се квантува (има дискретни стойности) и възможните проекции на ъгловия момент P_z върху произволна ос z са равни на

$$P_z = (\hbar/2\pi)m$$

където $\hbar$ е константата на Планк ($\hbar = 6.62610^{-34} \text{Js}$), а m е т.н. магнитно квантово число. Обикновено $\hbar/2\pi$ се означава като буквата "хаш" зачертана във вертикалната си част, $\hbar$, т.е. $P_z = \hbar m$.

Ако I е спиновото квантово число на ядрото, то m заема стойности от $-I$ до I през единица:

$$m = -I, -(I-1), \dots, I-1, I$$

Например, за $I = 3/2$ имаме $m = -3/2, -1/2, +1/2, +3/2$.

Протонът има $I = 1/2$ и затова магнитното му квантово число може да заема две стойности: $-1/2$ и $1/2$, а проекцията на неговия ъглов момент P_z : $-\hbar/2$ и $+\hbar/2$.

Съответно магнитният момент на протона ще има само две проекции μ_z на произволна ос z : $\mu_z = -\gamma\hbar/2$ и $\mu_z = \gamma\hbar/2$.

На тези две проекции на магнитния момент за протона (и за някои от ядрата на химичните изотопи в самите изотопи) съответства една енергия, т.е. те са енергетически изродени. Но при поставяне в постоянно магнитно поле с магнитна индукция B_0 тяхното израждане се сменя (нарушава) и тяхната енергия става съответно равна на $E = -\mu_z B_0 = -\gamma\hbar m B_0$.

За протона имаме само две енергетични състояния (това с $m = 1/2$ се означава с α , а това с $m = -1/2$ се означава с β):

$$E_\alpha = -(1/2)\gamma\hbar B_0 = -\gamma\hbar B_0/2$$

и

$$E_\beta = -(-1/2)\gamma\hbar B_0/2 = \gamma\hbar B_0/2$$

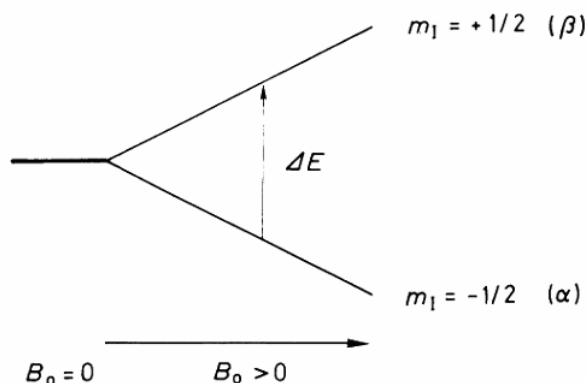
Разликата между тях е $\Delta E = \gamma\hbar B_0$. Обърнете внимание, че тя е право-пропорционална на магнитната индукция B_0 и нараства с нейното увеличаване, както е показано на фигура 2.

Тази енергетична разлика позволява да се осъществи преход между тези две нива при поглъщане на фотон с енергия $E = h\nu$, равна на енергетичната разлика:

$$h\nu = \gamma\hbar B_0 = \gamma(\hbar/2\pi)B_0$$

Или като съкратим константа на Планк получаваме за честотата на погълнатия фотон следния израз

$$\nu = (\gamma/2\pi)B_0 \quad (1)$$

Фигура 2. Енергетичната разлика между нивата в ядрото на протия (протона), поставено в постоянно магнитно поле.

Пример 1. Протонът има магнитожироскопично отношение $\gamma = 2.675 \times 10^8 \text{ Rad T}^{-1} \text{ s}^{-1}$. Да се изчисли честотата на фотона ν в **Hz** и **MHz**, който ще предизвика резонансен преход при сила на полето $B_0 = 1.4 \text{ T}$. Означенията са: **Rad** е мярка за ъгъл, радиан; **T** - мярка за магнитна индукция, Тесла.

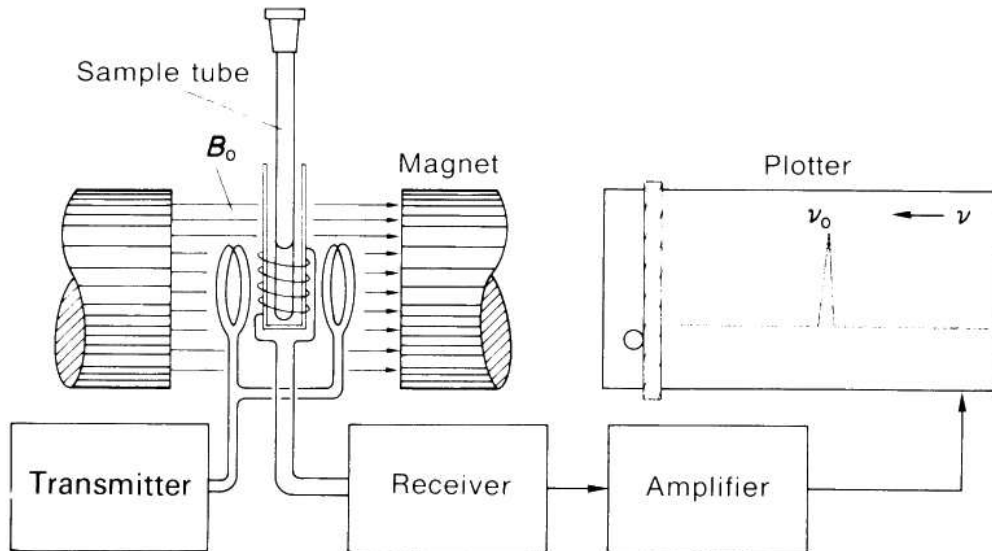
Отговор: $\nu = 59.6 \times 10^6 \text{ Hz} = 59.6 \text{ MHz}$

3. Схема на ^1H -ЯМР експеримент на течности и течни разтвори. В тази точка ще дадем само най-повърхностно описание на апарат за заснемане на ^1H -ЯМР спектри, което описание ще спомогне за разбиране на последващия материал. На фигура 3 е дадена принципна схема на съответния апарат, който работи на принципа на сканирането - на английски терминът е *continuous wave*, непрекъснатата вълна. Съвременните апарати използват импулс от радиовълни с различна честота и математическа обработка на сигналите с Фурие трансформация, но няма да бъдат разглеждани в този материал.

Пробата се поставя в тънка епруветка с дължина от около 15 cm и диаметър от 5 или 10 mm, която се завърта около своята ос за да се получи по-голяма хомогенност на магнитното поле върху пробата. От предавателя се излъчва радиочестотен сигнал, част от който се поглъща от пробата и това поглъщане се регистрира с помощта на отделна бобина - тази на приемника или от същата бобина (при апарати с една бобина). Сигналът се усилва в усилвател и се предава на печатащото устройство. За да се получи резонанс по уравнение (1) трябва или честотата на излъчваното лъчение да се променя или силата на магнита.

В този материал няма да бъдат разглеждани подробно процесите на релаксация, т.е. на връщане на молекулите от възбудено в основно състояние. Само ще споменем, че енергетичната разлика между ядрата е много малка и според разпределението на Болцман те

са почти еднакво заселени: по-високо енергетичното ниво е с 0.001% (т.е. с 10^{-5} !) по-малко населено - вижте **Пример 2**.

Фигура 3. Схема на ЯМР апарат с отделна бобина на предавателя и приемника. Превод на английските означения: transmitter - предавател; receiver - приемник; amplifier - усилвател; magnet - магнит; plotter - печатащо устройство; sample tube - епруветка с проба.

Пример 2. Енергетичната разлика между ядрените нива на противя α (магнитният момент е по посока на B_0) и β (магнитният момент е в обратна посока на B_0) е $\Delta E = \gamma \hbar B_0 / (2\pi)$. По формулата на разпределението на Болцман, $N_\beta / N_\alpha = \exp(-\Delta E / kT)$, изчислете отношението N_β / N_α за $B_0 = 1.4 \text{ T}$. Стойностите на магнитожироскопично отношение $\gamma = 2.675 \times 10^8 \text{ Rad T}^{-1} \text{ s}^{-1}$, на Болцмановата константа $k = 1.381 \times 10^{-23} \text{ JK}^{-1}$ и на константата на Планк $\hbar = 6.626 \times 10^{-34} \text{ Js}$. Приемете че $T = 298 \text{ K}$ (т.е. температура 25°C).

! Използвайте приближението $\exp(-x) = 1 - x$, което е вярно за малки стойности на x . Тогава разпределението на Болцман ще има вида

$$\frac{N_\alpha}{N_\beta} = \exp\left(\frac{-\Delta E}{kT}\right) = \exp\left(\frac{-\gamma \hbar B_0}{2\pi kT}\right) \approx 1 - \frac{\gamma \hbar B_0}{2\pi kT}$$

Отговор: $N_\beta / N_\alpha = 1 - 9.6 \times 10^{-6} = 1 - 1 \times 10^{-5}$, което означава че разликата в населеностите на двете нива е 0.001%, т.е. ако в долното ниво има например 100,000 молекули, то в горното ниво има 99,999 молекули.

4. Магнитни свойства на някои изотопи. Както споменахме повечето ядра на химичните изотопи на химичните елементи имат магнитен момент, различен от нула. Само ядрата, които имат четно масово число и четен пореден номер (като ^{12}C , ^{24}Mg , ^{32}S) нямат магнитен момент - т.е. имат спиново квантово число $I = 0$. Това са ядрата с четен брой неутрони и

четен брой протони. Ядрата с нечетен пореден номер и четно масово число имат целочислена стойност на спиновото квантово число - например ^{10}B , ^{14}N и ^2H . В таблица 1 са дадени някои свойства на част от нуклеидите.

По принцип е възможен ЯМР експеримент със всички ядра, които имат спиново квантово число, различно от нула. Най-разпространени са техниките, които включват ЯМР с ядрата на протия и ^{13}C , както и ^{15}N , ^{17}O и ^{31}P . Трябва да се подчертае, че в един експеримент не е практически възможно да се регистрират едновременно резонансите на няколко типа ядра (например тези на ^1H и ^{13}C) и затова това не се прави, а се заснемат различните спектри при различни експерименти, макар и на един и същ апарат. Този факт като и различната резонансна честота на деутерия от протия дава възможност да се използват деутерирани съединения като разтворители в Н-ЯМР спектроскопията: най-използваните са тежка вода (D_2O), бензен- D_6 , CDCl_3 и CD_3SOCD_3 .

Таблица 1. Свойства на част от нуклеидите. Превод на английските означения: nucleus - ядро; spin quantum number - спиново квантово число; magnetic moment - магнитен момент (той е даден в единицата ядрен магнетон, $\mu_N = 5.050 \cdot 10^{-27} \text{ JT}^{-1}$); resonance frequency - резонансна честота, тук тя е изчислена при сила на магнитното поле 1 Т; relative sensitivity - относителна чувствителност, тук спрямо протонния резонанс; natural abundance - природно разпространение, тук в молни проценти; quadrupole moment - квадруполен момент.

Nucleus	Spin quantum number, I	Magnetic moment, μ (units of μ_N)	Magneto-gyric ratio, γ ($10^8 \text{ rad T}^{-1} \text{ s}^{-1}$)	Resonance frequency ν_0 (MHz at a field of 1 T)	Relative sensitivity at constant field	Natural abundance (%)	Quadrupole moment, Q ($e \times 10^{-28} \text{ m}^2$)
^1H	$\frac{1}{2}$	2.79277	2.675	42.577	1.000	99.98	0.003
^2H	1	0.85735	0.411	6.536	0.009	0.0156	0.111
^{10}B	3	1.8007	0.288	4.575	0.02	18.83	0.036
^{11}B	$\frac{3}{2}$	2.6880	0.858	13.660	0.165	81.17	—
^{13}C	$\frac{1}{2}$	0.70216	0.673	10.705	0.016	1.108	0.02
^{14}N	1	0.40369	0.193	3.076	0.001	99.635	—
^{15}N	$\frac{1}{2}$	-0.28298	-0.271	4.315	0.001	0.365	-0.004
^{17}O	$\frac{5}{2}$	-1.8930	-0.363	5.772	0.029	0.037	—
^{19}F	$\frac{1}{2}$	2.6273	2.517	40.055	0.834	100.0	—
^{29}Si	$\frac{1}{2}$	-0.55492	-0.531	8.460	0.079	4.70	—
^{31}P	$\frac{1}{2}$	1.1316	1.083	17.235	0.066	100.0	—

Част 2. Химично отместване

В предишния материал се запознахме с физичните основи на ЯМР спектроскопията и въведохме някои зависимости между основните ядрени величини. Така написани тези зависимости се изпълняват за ядра без електронна обвивка. Електронната обвивка на атомите в молекулата променя магнитното поле около ядрата и по този начин влияе на резонансната им честота.

1. Екраниране на магнитното поле от електроните. Локалното магнитно поле около ядрото на протия в молекулата B_{loc} е различно от приложеното магнитно поле B_0 . Относителната промяна на това поле се отбелезва със σ и се нарича **константа на екраниране** (*shielding constant*):

$$B_{loc} = B_0(1 - \sigma) \quad (1)$$

Константа на екраниране има много малка величина - от порядъка на милионни части. Според квантово-механичната теория тя може да се представи като сума от три константи, които представляват трите основни фактора, от които тя зависи:

$$\sigma = \sigma_{dia} + \sigma_{para} + \sigma_{neighb}$$

Първата константа отразява диамагнитното (*diamagnetic*) екраниране на електроните около ядрото, втория - парамагнитното (*paramagnetic*) екраниране на електроните около ядрото, а третата константа отчита екранирането от всички съседни групи.

2. Химично отместване. Уравнение (1) от предишния материал добива следния вид:

$$\nu = (\gamma/2\pi)B_0(1 - \sigma) \quad (2)$$

Вижда се, че резонансната честота зависи от константата на екраниране, която от своя страна зависи от електронната плътност около ядрото на протия, а последната от своя страна зависи от електронния строеж на молекулата като цяло. Както казахме, тази зависимост прави ЯМР важен за химията. Но резонансната честота зависи и от силата на магнитното поле B_0 и това води до необходимост при представянето на ^1H -ЯМР спектри (подобно на фигура 1 от предишния материал) да се рапортува и силата на магнитното поле. Допълнително константата на екраниране е много малка - от порядъка на милионни части - и изследователите ще трябва да боравят с величини на ν с точност до 7-я знак: например да сравняват два сигнала от типа на **59.60457 MHz** и **59.60451 MHz** за апарат с $B_0 = 1.4\text{T}$. Ето защо ^1H -ЯМР спектрите се представят по специален начин: на абсцисата стои разликата между константата на екраниране на определени протони на вещество, избрано за стандарт, и константата на екраниране на протоните в изследваното съединение. Тази разлика се нарича химично отместване (*chemical shift*) и се означава с δ .

$$\delta = \sigma_r - \sigma_x \quad (3)$$

Тъй като константата на екраниране е безразмерна величина, то и химичното отместване е безразмерно, но поради малката му стойност то се изразява в милионни части (**ppm, part per million**) и на практика формула (3) е:

$$\delta = (\sigma_r - \sigma_x) 10^6 \text{ ppm} \quad (3a)$$

което е едно и също с уравнение (3), защото $\text{ppm} = 10^{-6}$.

Стандартното вещество се нарича още *референтно вещество (reference)*, а избраните негови протони - *референтни протони*. В българския език се употребяват още изразите *еталонно вещество* и *еталон*.

На практика се измерват резонансните честоти на референтните протони ν_r и протоните на изследваното съединение ν_x : ето защо химичното отместване се представя като следното отношение:

$$\delta = (\nu_x - \nu_r) / \nu_r 10^6 \text{ ppm} \quad (4)$$

Ако се замести уравнение (2) в (4) след съкращаване на фактора $(\gamma/2\pi)B_0$ се получава уравнение (3)

$$\begin{aligned} \delta &= [(\gamma/2\pi)B_0(1 - \sigma_x) - (\gamma/2\pi)B_0(1 - \sigma_r)] / [(\gamma/2\pi)B_0(1 - \sigma_r)] 10^6 \text{ ppm} = \\ &= [(1 - \sigma_x) - (1 - \sigma_r)] / (1 - \sigma_r) 10^6 \text{ ppm} = \\ &= (\sigma_r - \sigma_x) / (1 - \sigma_r) 10^6 \text{ ppm} \approx \\ &= (\sigma_r - \sigma_x) 10^6 \text{ ppm} \end{aligned}$$

В горните уравнения $(1 - \sigma_r)$ беше заменено с 1, тъй като σ_r е от порядъка на милионни части и е много по-малко от единица.

Самата замяна на $(1 - \sigma_r)$ с единица води до израза по-долу

$$\delta = [(\gamma/2\pi)B_0(1 - \sigma_x) - (\gamma/2\pi)B_0(1 - \sigma_r)] / [(\gamma/2\pi)B_0] 10^6 \text{ ppm}$$

който може да се тълкува като

$$= (\nu_x - \nu_r) / \nu_0 10^6 \text{ ppm} \quad (5)$$

където ν_0 е честотата на апарата. И трите уравнения (3) или (3a), (4) и (5) означават едно и също нещо, стига да са избрани едни и същи референтни протони на едно и също референтно вещество.

3. Стандартни вещества в ЯМР. Най-разпространеният стандарт в протонния ЯМР е тетраметилсиланът, **TMS**, $\text{Si}(\text{CH}_3)_4$. Неговите 12 протона са химически и магнитно еквивалентни и дават остър интензивен сигнал - т.е. може да се използват малки количества от **TMS**. Тези протони са силно екранирани, което води до $\sigma_r > \sigma_x$, т.е. $\delta > 0$ за повечето вещества **X**. Освен това **TMS** е относително инертно вещество и не реагира с повечето от органичните съединения, и затова може да бъде добавяно непосредствено в епруветката с проба, откъдето лесно се отстранява при нагриване, защото **TMS** е много летлив.

Като еталонни вещества се използват също и циклохексан, хлороформ и бензен. Тогава химичното отместване може лесно да се преизчисли спрямо **TMS**. Ако $\delta(\mathbf{R})_{\mathbf{X}}$ е химичното отместване на веществото **X** спрямо друго еталонно съединение **R**, а $\delta(\mathbf{TMS})_{\mathbf{X}}$ е химичното отместване на веществото **X** спрямо **TMS**, то имаме

$$\delta(\mathbf{R})_{\mathbf{X}} = \sigma_{\mathbf{R}} - \sigma_{\mathbf{X}}$$

и

$$\delta(\mathbf{TMS})_{\mathbf{X}} = \sigma_{\mathbf{TMS}} - \sigma_{\mathbf{X}}$$

откъдето следва, че

$$\delta(\mathbf{TMS})_{\mathbf{X}} - \delta(\mathbf{R})_{\mathbf{X}} = (\sigma_{\mathbf{TMS}} - \sigma_{\mathbf{X}}) - (\sigma_{\mathbf{R}} - \sigma_{\mathbf{X}}) = \sigma_{\mathbf{TMS}} - \sigma_{\mathbf{R}}$$

или

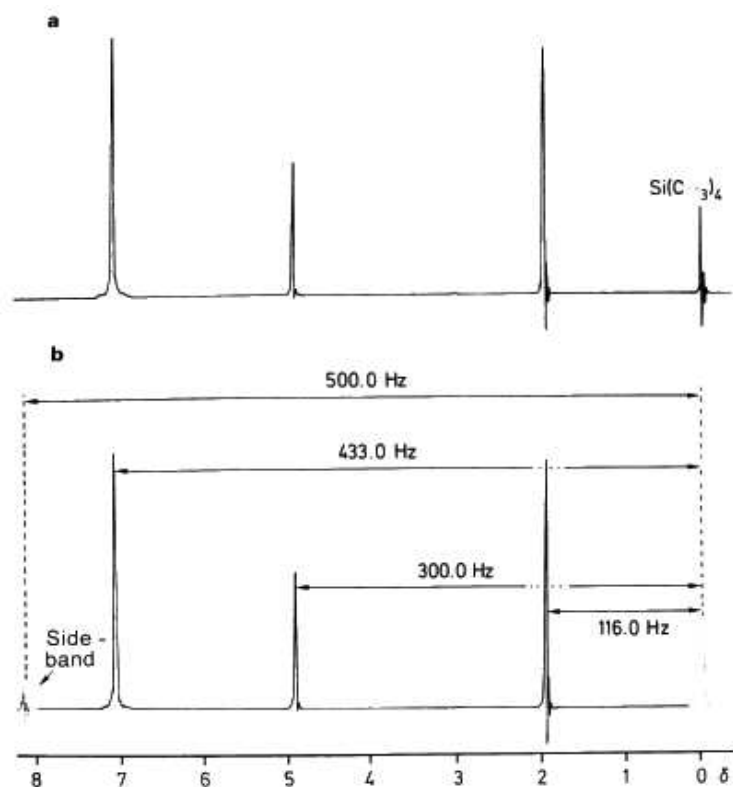
$$\delta(\mathbf{TMS})_{\mathbf{X}} = \delta(\mathbf{R})_{\mathbf{X}} + \sigma_{\mathbf{TMS}} - \sigma_{\mathbf{R}} = \delta(\mathbf{R})_{\mathbf{X}} + \delta(\mathbf{TMS})_{\mathbf{R}}$$

В горния израз заменихме $\sigma_{\mathbf{TMS}} - \sigma_{\mathbf{R}}$ с $\delta(\mathbf{TMS})_{\mathbf{R}}$. Получихме че химичното отместване на протоните на изследваното съединение **X** спрямо **TMS** е равно на химичното отместване на протоните на изследваното съединение **X** спрямо друго референтно съединение **R** събрано с химичното отместване на референтното съединение спрямо **TMS**.

Така написани, формулите важат за използването на референтното съединение като вътрешен стандарт, т.е. то е добавено непосредствено в епруветката с проба. Има специални епруветки, в които има тънка капиляра, в която се добавя чисто референтното съединение без то да се смесва с пробата, която се изследва. Измереното химично отместване в този случай ще е различно и за целта има формули, по които то се преизчислява към това, получено с използване на вътрешен стандарт.

На фигура 1 е даден ¹H-ЯМР спектър на бензил ацетата, $\text{CH}_3\text{COOCH}_2\text{C}_6\text{H}_5$. Резонансната честота на апарата е **60 MHz**. Ивицата на петте фенилови протона излиза на разстояние **433.0 Hz** от ивицата на **TMS**, т.е. $\nu_{\mathbf{X}} - \nu_{\mathbf{r}} = 433.0 \text{ Hz}$ и по формула (5) химичното отместване на тези протони ще е

$$\begin{aligned} \delta(\text{ph}) &= 433.0 \text{ Hz} / 60 \text{ MHz} \times 10^6 \text{ ppm} = \\ &= 433.0 \text{ Hz} / (60 \times 10^{-6} \text{ Hz}) \times 10^6 \text{ ppm} = 7.22 \text{ ppm} \end{aligned}$$

Фигура 1. (a) ^1H -ЯМР спектър на бензил ацетат, $\text{CH}_3\text{COOCH}_2\text{C}_6\text{H}_5$, в присъствие на **TMS** като вътрешен стандарт; честота на апарата **60 MHz**. От ляво на дясно четирите сигнала са тези на фенолните, метиленовите и метиловите протони в бензил ацетата и метиловите протони в **TMS**. (b) същият спектър, но ивиците са дадени и като разстояния в честота от **TMS**: $\nu_x - \nu_{\text{TMS}}$; най-лявата ивица е т.н. странична ивица (*side band*), по която се калибрира апарата.

Съответно, химичното отместване на метиленовите протони в горния спектър ще бъде

$$\begin{aligned} \delta(\text{CH}_2) &= 300.0 \text{ Hz} / 60 \text{ MHz} \cdot 10^6 \text{ ppm} = \\ &= 300.0 \text{ Hz} / (60 \times 10^{-6} \text{ Hz}) \times 10^6 \text{ ppm} = 5.00 \text{ ppm} \end{aligned}$$

а химичното отместване на метиловите протони ще бъде

$$\begin{aligned} \delta(\text{CH}_3) &= 116.0 \text{ Hz} / 60 \text{ MHz} \cdot 10^6 \text{ ppm} = \\ &= 116.0 \text{ Hz} / (60 \times 10^{-6} \text{ Hz}) \times 10^6 \text{ ppm} = 1.93 \text{ ppm} \end{aligned}$$

От дадения пример ясно се вижда, че химичното отместване нараства отдясно наляво (както и резонансната честота), което е обратно на традицията за представяне на стойностите по абсцисата. Ето защо преди години бе направен неуспешен опит да се въведе друга скала, наречена "*tau скала*", която да замени широкоизползваната "*delta скала*", която бе разгледана по-горе. Стойностите по двете скали са свързани с уравнението

$$\delta = 10 - \tau \text{ или } \tau = 10 - \delta$$

Очевидно, за горните три сигнала химичните отмествания по тау скалата ще са съответно $\tau(\text{ph}) = 2.78 \text{ ppm}$, $\tau(\text{CH}_2) = 5.00 \text{ ppm}$ и $\tau(\text{CH}_3) = 8.07 \text{ ppm}$.

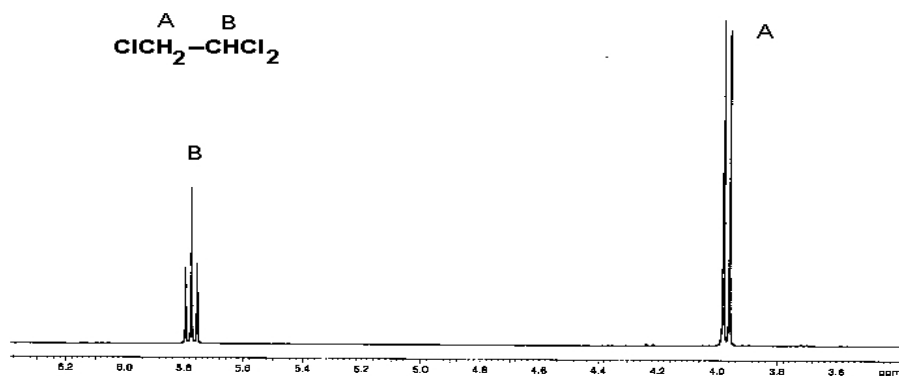
Видяхме, че сигналите могат да се представят по три начина: в честотни разлики като $\nu_x - \nu_{\text{TMS}}$, в делта скалата и в тау скалата. Въпреки, че химичното отместване не зависи от честотата на апарата (съответно от силата на магнитното поле), то за двете представяния е необходимо да се даде и честотата на апарата, за да може да се сравнява спектъра със спектри, заснети на апарати с други работни честоти. Това е необходимо, защото константите на спин-спиново взаимодействие, измерени в ppm, зависят от честотата на апарата: т.е. при по-голяма сила на магнитното поле, мултиплетите са “по-свити” (вижте следващата точка).

4. Спин-спиново взаимодействие. По-горе споменахме, че константа на екраниране може да се представи като сума от три константи:

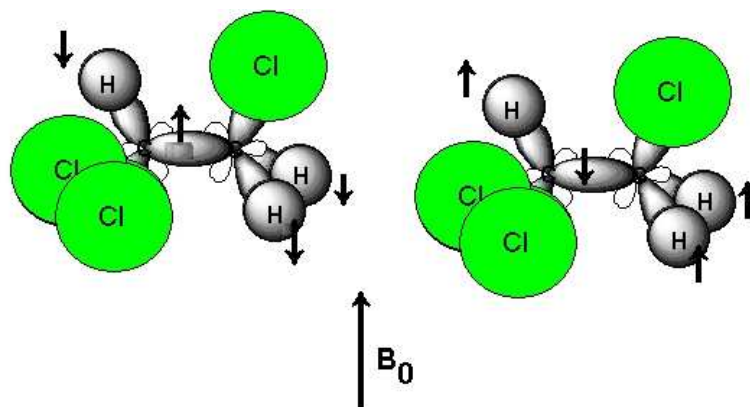
$$\sigma = \sigma_{\text{dia}} + \sigma_{\text{para}} + \sigma_{\text{neighb}}$$

В третата част на сумата, σ_{neighb} , освен известните електронни ефекти - индукционен и мезомерен - се включва и влиянието на ядрата на съседните протони. Както беше отбелязано в първата лекция, ядрото на протия има магнитен момент. Този ядрен магнитен момент взаимодейства с магнитния момент на електроните, които обкръжават ядрото. Те променят своето движение (ориентация на магнитния момент) и тази промяна може да се предаде на съседните електрони и те от своя страна да променят обкръжението на съседно ядро. Т.е. ориентацията на ядрения магнитен момент на съседните протони променя екранирането на протона, който е в резонанс.

Нека разгледаме спектъра на 1,1,2-трихлоретана, даден на фигура 2. Сигналът на метиленовите протони, означени като **A**, е двукратно разцепен (дублет), а този на метиновите протони, означени като **B**, - трикратно разцепен (триплет) - вижте фигура 2.

Фигура 2. 300 MHz ^1H -ЯМР спектър на 1,1,2-трихлоретан.

Фигура 3. Влияние на магнитния момент на метиновия протон върху магнитния момент на електроните, които обкръжават метиленовите протони.

Причината за двукратното разцепване на сигнала на метиленовите протони **A** е, че когато те са в резонанс, магнитният момент на метиновият протон **B** може да има две ориентации - паралелно на полето и антипаралелно на полето - вижте фигура 3. Съответно този момент се предава на електроните на сигма връзката C-H_B, чрез нея на електроните на sp³ хибридна орбитала C-C и накрая на електроните на сигма връзката C-H_A. Тъй като нивата на ядрата на **H_B** протоните са почти еднакво заселени (разликата е 0.001%, вижте задача 2 от предишния материал), то в половината молекули ефективното магнитно поле край **A** протоните ще се усилва, а в другата половина ще отслабва. Т.е. при половината молекули протоните **A** ще встъпват в резонанс при по-висока честота (лявата ивица на сигнала **A**), а в другата половина при по-ниска честота (дясната ивица на сигнала **A**). Това може да се изобрази така:

ориентация на ядрения момент на B протоните: ↓ или ↑.

Когато **H_B** протоните са резонанс **H_A** протоните на метиленовата група могат да бъдат ориентирани по четири различни начина:

ориентация на ядрения момент на двата A протони:

↓↓ или ↓↑ или ↑↓ или ↑↑

Комбинацията в ляво има сумарен магнитен момент $-1/2 + -1/2 = -1$, средните две състояния имат сумарен магнитен момент $1/2 + -1/2 = 0$, а тази в дясно - сумарен магнитен момент $1/2 + 1/2 = 1$. Т.е. при $1/4$ от молекулите локалното поле ще се намалява, при $2/4$ от молекулите то няма да се променя и при $1/4$ то ще се усилва. Затова сигналът ще е разцепен на три с отношение на интензитетите $1/4 : 2/4 : 1/4$, което в цели числа е $1 : 2 : 1$.

Аналогично в съединението 1,1-дихлоретан, Cl2CH-CH3, сигналът на метиновият протон ще е разцепен четири пъти в отношение $1 : 3 : 3 : 1$, защото възможните ориентации на магнитния момент на ядрото на съседните метилови протони ще е:

ориентация на ядрения момент на CH_3 протоните:

↓↓↓ или ↑↓↓ или ↓↑↓ или ↓↓↑ или ↓↑↑ или ↑↓↑ или ↑↑↓ или ↑↑↑

Тези съотношения на интензитетите в съответния мултиплет могат да се изчислят по триъгълника на Паскал, в който числата във всеки следващ ред се получават като се сумират две от горностоящите числа:

n	мултиплет	относителни интензитети в мултиплета
0	синглет	1
1	дублет	1 1
2	триплет	1 2 1
3	квартет (квадруплет)	1 3 3 1
4	квинтет (пентет)	1 4 6 4 1
5	секстет	1 5 10 10 5 1
6	септет (хептет)	1 6 15 20 15 6 1

В горната схема с **n** е означен броят на съседните протони, а числата в триъгълника показват отношението на интензитетите в мултиплета. Какво означава "съседен протон" в светлината на спин-спиновото взаимодействие ще бъде разгледано по-късно, но засега ще приемем, че това е протон, който е на три връзки от протона, чийто сигнал се разцепва: Н-С-С-Н.

Например, при наличие на пет съседни протона сигналът ще е секстет с отношение на интензитетите в него така както **1:5:10:10:5:1**.

В разгледаните по-горе случаи на спин-спиново взаимодействие се предполагат две неща: (1) разстоянието между сигналите на взаимодействащите протони е значително по-голямо от разцепването на сигналите, и (2) всички съседни протони си взаимодействат по един и същи начин с протона в резонанс. Спектрите, за които важи първата предпоставка се наричат в литературата "спектри от първи порядък" (first order spectra).

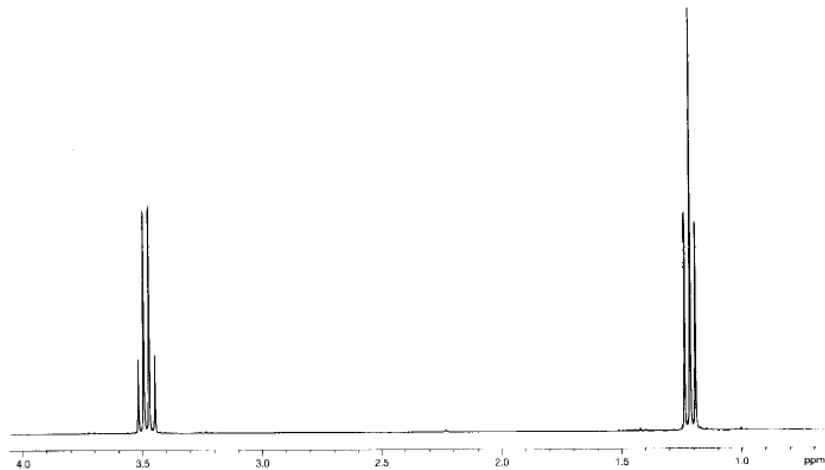
Литература

1. Ст. Спасов, М. Арnaudов. Приложение на спектроскопията в органичната химия, Изд. "Наука и изкуство", София, 1978.
2. Ст. Спасов, Л. Каменов. Ядрен магнитен резонанс в органичната химия, Изд. "Наука и изкуство", София, 1973.
3. Рахила Борисова (редактор). Основи на химичния анализ. Издателство "Водолей", София 2009 г.
4. Harald Gunter. NMR-Spektroskopie: Grundlagen, Konzepte und Anwendung der Protonen und Kohlenstoff-13 Kernresonanz-Spektroskopie in der Chemie. Georg Thieme Verlag, Stuttgart, 1992.
5. Eberhard Breitmaier. Structure Elucidation By NMR In Organic Chemistry: A Practical Guide. John Wiley & Sons, Ltd., 2002.
6. J.B. Lambert, E.P. Mazzola. Nuclear Magnetic Resonance Spectroscopy. An Introduction to Principles, Applications, and Experimental Methods. Pearson Education Inc., New Jersey 2004.

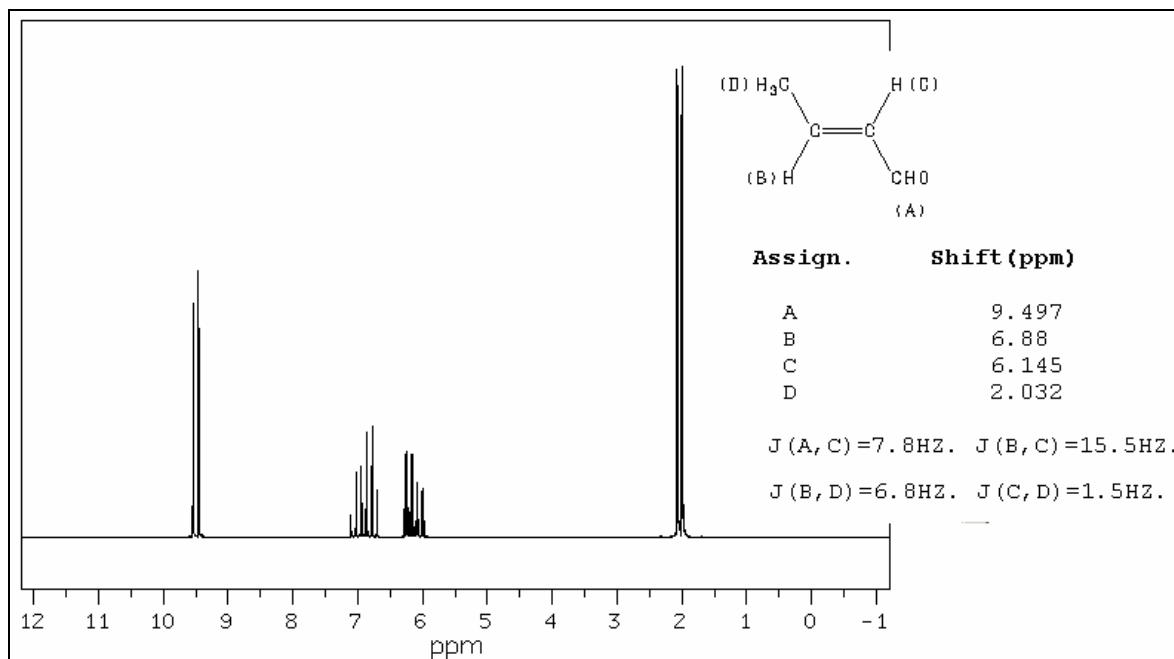
Задачи по ЯМР-спектроскопия

Задача 1. Изчислете химичното отместване на протоните на метиловата и метиленовата група в диетиловия етер, $\text{CH}_3\text{-CH}_2\text{-OCH}_2\text{-CH}_3$, с помощта на адитивната схема от помощния лист. След това отнесете сигналите в спектъра на това съединение.

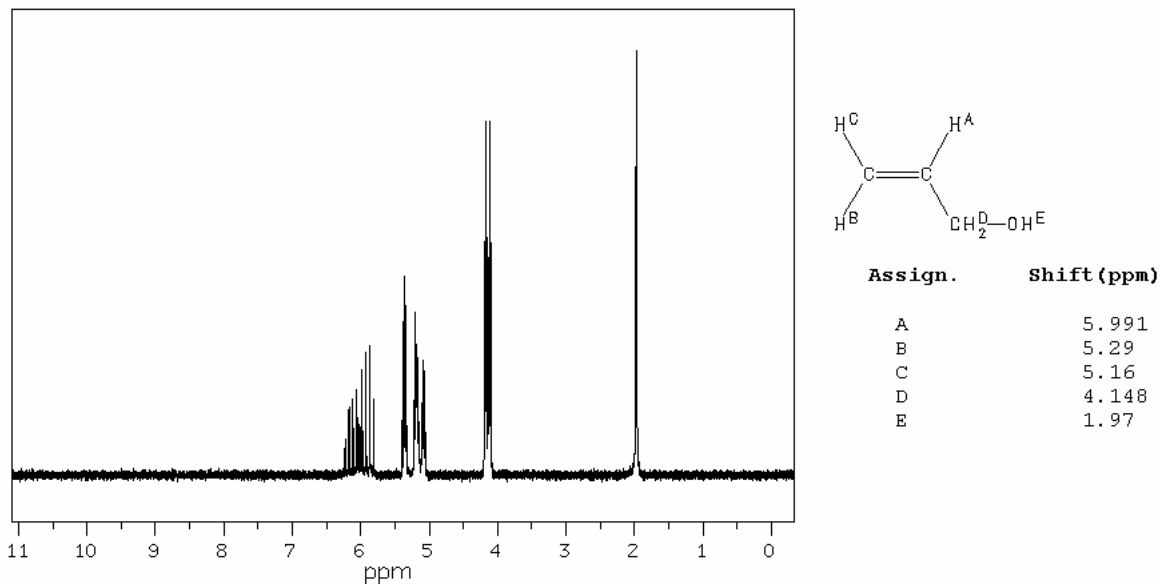
Figure 1-22 The 300 MHz ^1H spectrum of diethyl ether in CDCl_3 .

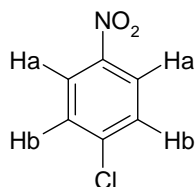
Задача 2. Изчислете химичното отместване на протоните B, C и D в кротоновия алдехид с помощта на адитивната схема от помощния лист. След това сравнете получените стойности с отнасянето на сигналите в спектъра на това съединение.

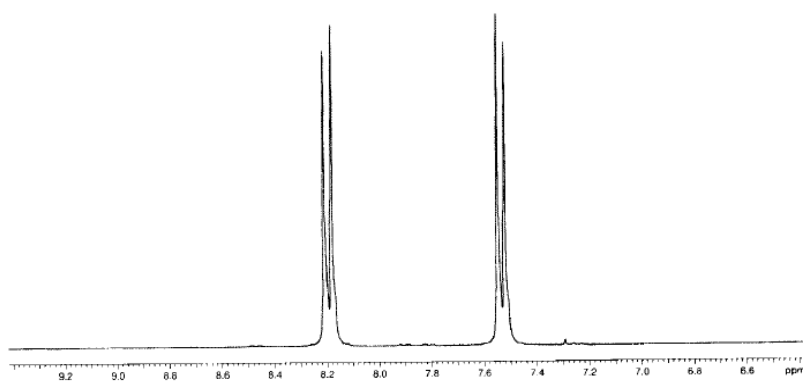
Задача 3. Изчислете химичното отместване на протоните А, В, С и D в алиловия алкохол, $\text{CH}_2=\text{CHCH}_2\text{OH}$, с помощта на адитивната схема от помощния лист. След това сравнете получените стойности с отнасянето на сигналите в спектъра на това съединение.

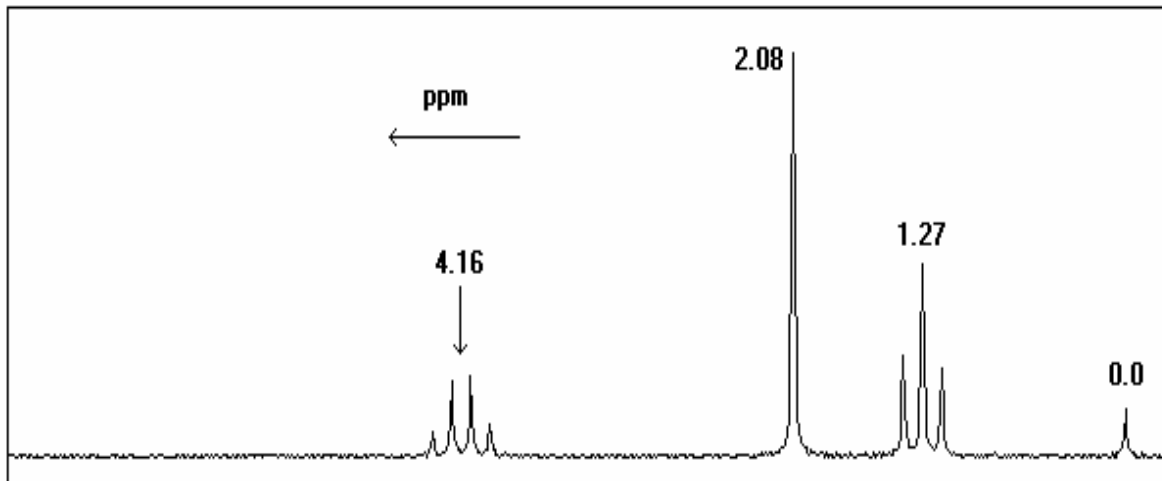
Задача 4. Изчислете химичното отместване на протоните А и В в 1-хлоро-4-нитробензен с помощта на адитивната схема от помощния лист. След това отнесете сигналите в спектъра на това съединение.

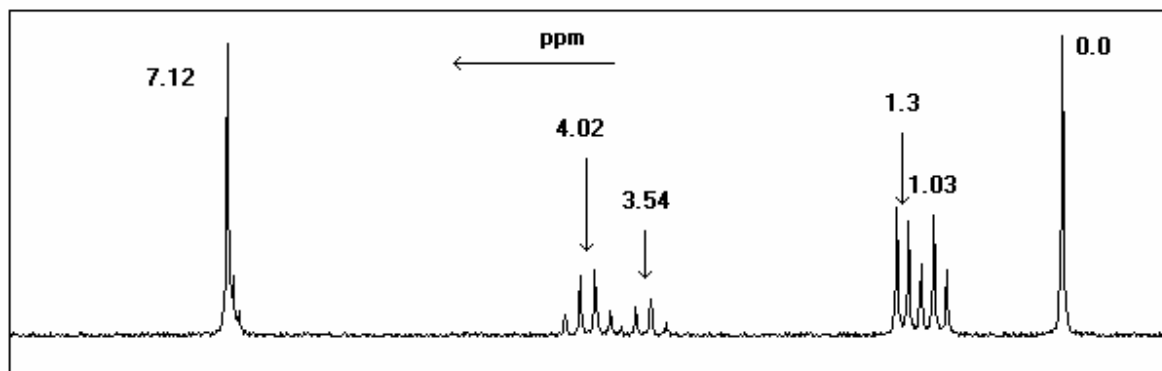
Figure 1-18 The 300 MHz ^1H spectrum of 1-chloro-4-nitrobenzene in CDCl_3 .

Задача 5. Отнесете сигналите в протонния ЯМР-спектър на етилацетата $\text{CH}_3\text{COOCH}_2\text{CH}_3$. Съотношението на площите под сигналите от ляво надясно е както 2:3:3.

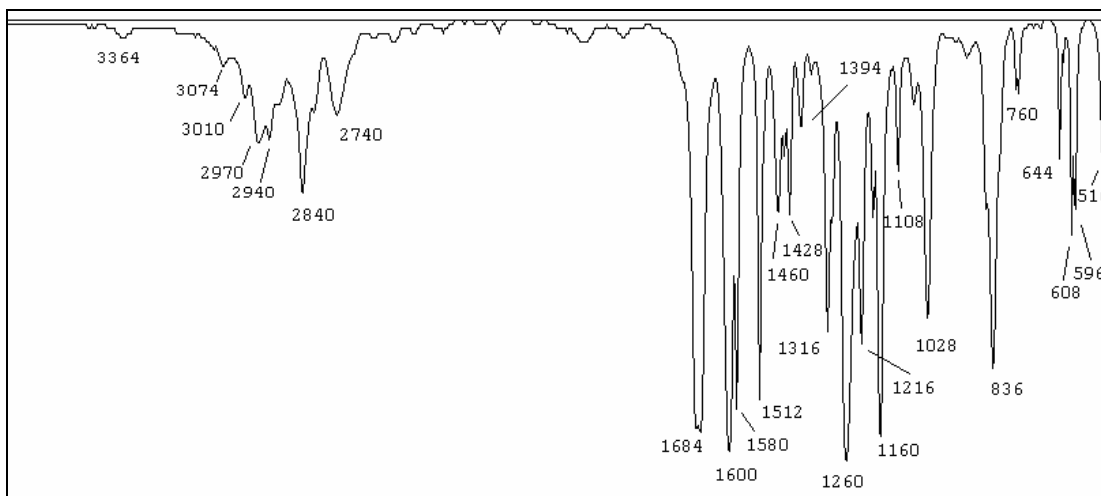

Задача 6. Отнесете сигналите в протонния ЯМР-спектър на етиловия естер на 2-фенилпропановата киселина $\text{CH}_3\text{CH}(\text{C}_6\text{H}_5)\text{COOCH}_2\text{CH}_3$. Съотношението на площите под сигналите от ляво надясно е както 5:2:1:3:3.

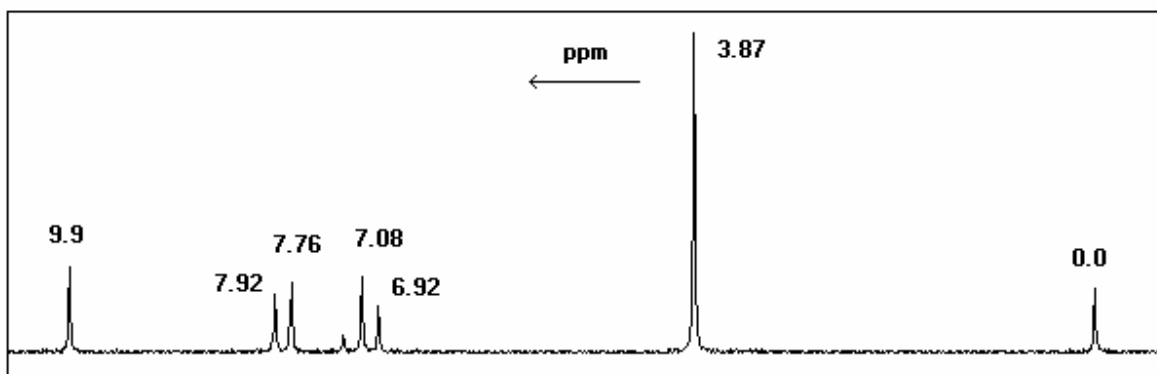

Задача 7. Напишете структурната формула на съединение с обща формула $C_8H_8O_2$, чиито ИЧ и протонен ЯМР-спектър са дадени по-долу.

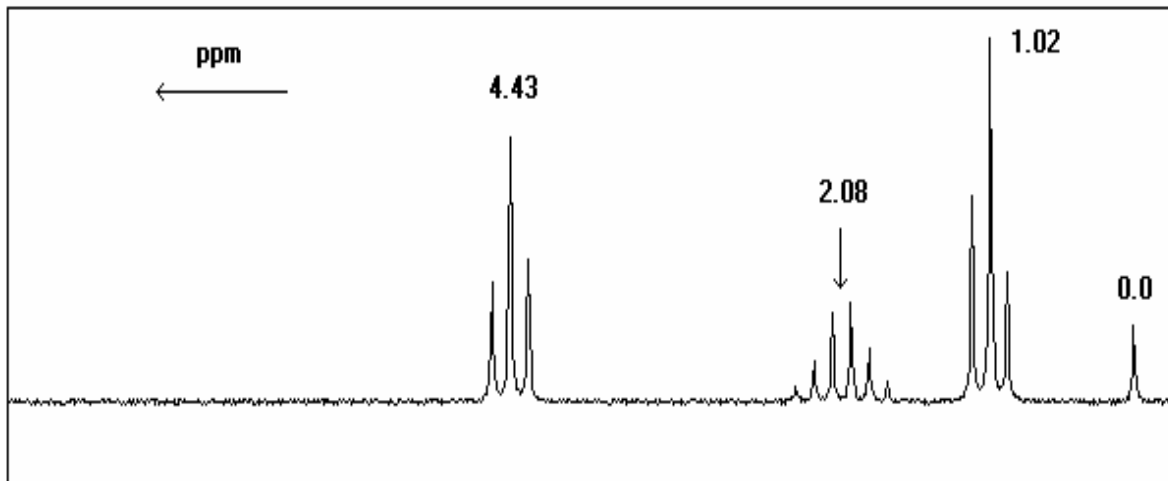

Фигура. ИЧ спектър, заснет в кювета от KBr. Положението на ивиците е в cm^{-1} .

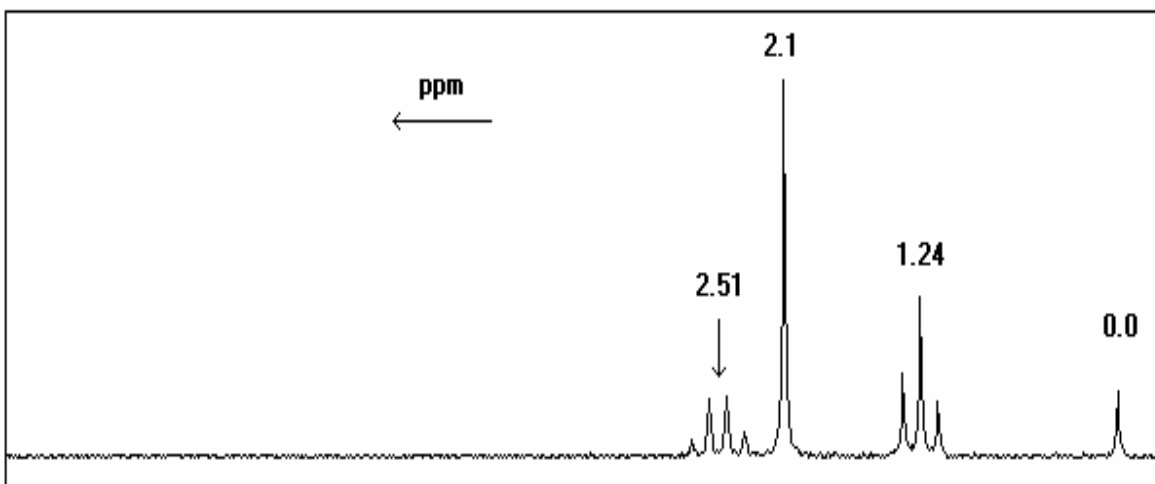

Фигура. ^1H -ЯМР спектър: съотношението на площите под сигналите от ляво надясно е както 1:2:2:3. Сигналят в ляво от пика при 7.08 ppm е сигнал на остатъчния $CHCl_3$ в разтворителя $CDCl_3$.

Задача 8. Напишете структурната формула на нитросъединение с молекулна маса 89 а.е., чийто протонен ЯМР-спектър е даден по-долу. Съотношението на площите под сигналите от ляво надясно е както 2:2:3.

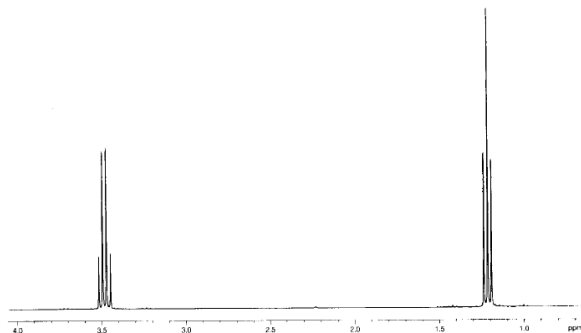
Задача 9. Напишете структурната формула на съединение, което съдържа един атом сяра и три атома въглерод, чийто протонен ЯМР-спектър е даден по-долу. Съотношението на площите под сигналите от ляво надясно е както 2:3:3.

Решение и отговори на някои от задачите

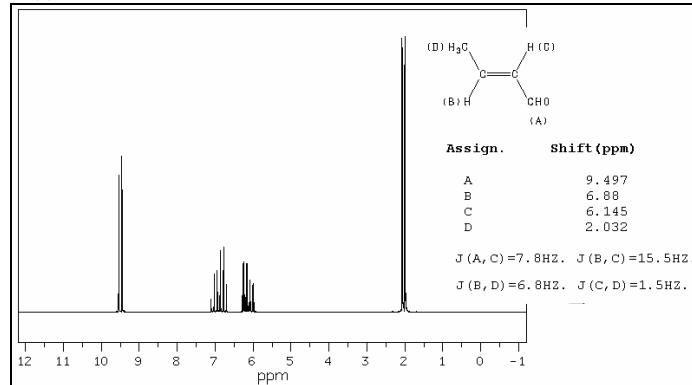
Задача 1.

Figure 1-22 The 300 MHz ¹H spectrum of diethyl ether in CDCl₃.

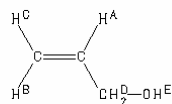
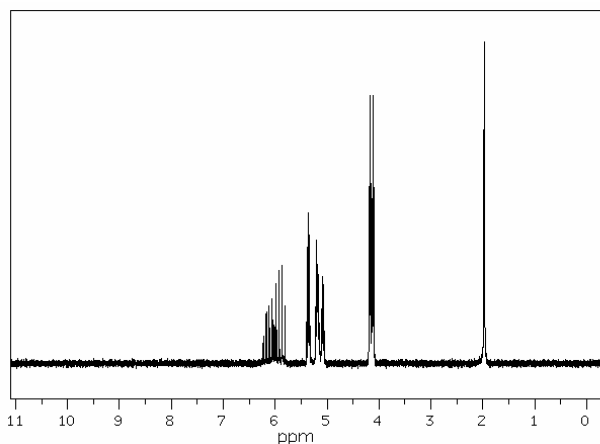
	<u>CH₃</u> -CH ₂ -OCH ₂ -CH ₃	CH ₃ -CH ₂ -OCH ₂ <u>CH₃</u>
	нач. стойност или инкремент ppm	нач. стойност или инкремент ppm
δ₀ =	0.87	1.20
Δ_{inc}	-CH ₂ - α - 0.00	-OCH ₂ -CH ₃ α - 2.35
Δ_{inc}	-OCH ₂ -CH ₃ β - 0.33	-CH ₃ α - 0.00
предсказана стойност	1.20	3.55

Задача 2.

	<u>CH₃</u>	C= <u>CH</u> _(B)	C= <u>CH</u> _(C)
	δ ₀ или Δ _{inc} , ppm	δ ₀ или Δ _{inc} , ppm	δ ₀ или Δ _{inc} , ppm
δ₀ =	0.87	5.28	5.28
Δ_{inc}	-C=C- α - 0.78	Gem CH ₃ 0.44	Gem CHO 1.03
Δ_{inc}	-CHO β - 0.18	cis CHO 0.97	Cis CH ₃ -0.26
Δ_{inc}		trans H 0.00	trans H 0.00
предсказана стойност	1.83	6.69	6.05

Задача 3.

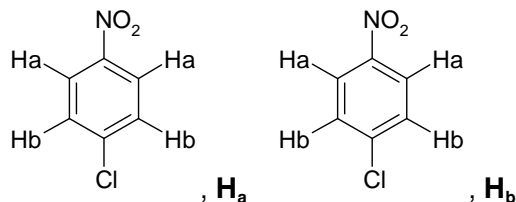
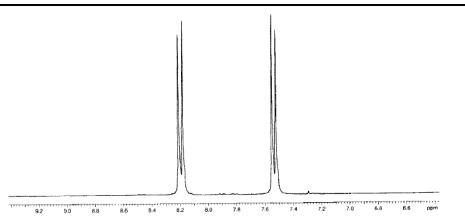

Assign.	Shift (ppm)
A	5.991
B	5.29
C	5.16
D	4.148
E	1.97

	CH_2	$\text{C}=\text{CH}_{(\text{A})}$	$\text{C}=\text{CH}_{(\text{B})}$	$\text{C}=\text{CH}_{(\text{C})}$
	δ_0 или Δ_{inc} ppm	δ_0 или Δ_{inc} ppm	δ_0 или Δ_{inc} ppm	δ_0 или Δ_{inc} ppm
$\delta_0 =$	1.20	5.28	5.28	5.28
Δ_{inc}	-C=C- α - 0.75	gem CH_2OH 0.67	Gem H 0.00	gem H 0.00
Δ_{inc}	-OH α - 2.30	cis H 0.00	cis CH_2OH -0.02	cis H 0.00
Δ_{inc}		trans H 0.00	trans H 0.00	tr. CH_2OH -0.07
Предск. стойност	4.25	5.95	5.26	5.21

Задача 4.

Figure 1-18 The 300 MHz ^1H spectrum of 1-chloro-4-nitrobenzene in CDCl_3 .

	нач. стойност или инкремент, ppm	нач. стойност или инкремент, ppm
$\delta_0 =$	7.27	7.27
$\Delta_{\text{inc}}(-\text{NO}_2)$	орто 1.00	мета 0.16
$\Delta_{\text{inc}}(-\text{Cl})$	мета -0.07	орто 0.00
предсказана стойност	8.20	7.43

Отговори:

задача	Съединение	Формула
7	Анисалдеhid	$p\text{-CH}_3\text{OC}_6\text{H}_4\text{CHO}$
8	1-нитропропан	$\text{O}_2\text{NCH}_2\text{CH}_2\text{CH}_3$
9	метил етил сулфид	$\text{CH}_3\text{SCH}_2\text{CH}_3$

РЕШЕНИЕ НА ПРИМЕРИТЕ ОТ МАТЕРИАЛА

Пример 1. Протонът има магнитожироскопично отношение $\gamma = 2.675 \times 10^8 \text{ Rad T}^{-1} \text{ s}^{-1}$, да се изчисли честотата на фотона ν в Hz и MHz, който ще предизвика резонансен преход при сила на полето $B_0 = 1.4 \text{ T}$. Означенията са: Rad е мярка за ъгъл, *радиан*; T - мярка за магнитна индукция, *Тесла*. Да се изчисли и дължината на вълната. С хикс (x) е означена операцията умножение.

Решение: За честотата получаваме:

$$\begin{aligned} \nu &= \gamma B_0 / 2\pi \\ \nu &= 2.675 \times 10^8 \text{ Rad T}^{-1} \text{ s}^{-1} \times 1.4 \text{ T} / (2 \times 3.14 \text{ Rad}) = \\ &= 0.596 \times 10^8 \text{ s}^{-1} = 59.6 \times 10^6 \text{ Hz} = \mathbf{59.6 \text{ MHz}} \end{aligned}$$

За дължината на вълната получаваме:

$$\begin{aligned} \lambda &= c / \nu = 3 \times 10^8 \text{ m s}^{-1} / 59.6 \times 10^6 \text{ Hz} = \\ &= 0.05 \times 10^{8-6} \text{ m} = \mathbf{5 \text{ m}} \end{aligned}$$

Пример 2. Енергетичната разлика между ядрените нива на протия α (магнитният момент е по посока на B_0) и β (магнитният момент е в обратна посока на B_0) е $\Delta E = \gamma h B_0 / (2\pi)$. По формулата на разпределението на Болцман, $N_\beta / N_\alpha = \exp(-\Delta E / kT)$, изчислете отношението N_β / N_α за $B_0 = 1.4 \text{ T}$. Стойностите на магнитожироскопично отношение $\gamma = 2.675 \times 10^8 \text{ Rad T}^{-1} \text{ s}^{-1}$, Болцмановата константа $k = 1.38 \times 10^{-23} \text{ JK}^{-1}$ и константата на Планк $h = 6.626 \times 10^{-34} \text{ Js}$. Приемете че $T = 298 \text{ K}$ (т.е. температура 25°C).

$$\frac{N_\beta}{N_\alpha} = \exp\left(\frac{-\Delta E}{kT}\right) = \exp\left(\frac{-\gamma h B_0}{2\pi kT}\right) \approx 1 - \frac{\gamma h B_0}{2\pi kT}$$

Решение:

$$\begin{aligned} \gamma h B_0 / (2\pi kT) &= \\ &= \frac{2.675 \times 10^8 \text{ T}^{-1} \text{ s}^{-1} \times 6.626 \times 10^{-34} \text{ Js} \times 1.4 \text{ T}}{2 \times 314159 \times 1.380 \times 10^{-23} \text{ JK}^{-1} \text{ mol}^{-1} \times 298 \text{ K}} = \\ &= \frac{2.675 \times 6.626 \times 1.4}{2 \times 314159 \times 1.380 \times 298} \times 10^{8-34+23} = \\ &= 0.0096 \times 10^{-3} = 0.96 \times 10^{-5} \approx 1 \times 10^{-5} = 1 \times 10^{-5} \times 10^2 \% = 1 \times 10^{-3} \% = 0.001\% \end{aligned}$$

Забележка: Формулата за разпределението на Болцман понякога се дава с газовата константа, R, вместо константата на Болцман, но тогава енергията е за един мол, т.е. в числителят се умножава по числото на Авогадро, $N_A = 6.023 \times 10^{23} \text{ mol}^{-1}$, което е броят на частиците в един мол.

$$\gamma h B_0 / (2\pi kT) = \gamma B_0 h N_A / (R T)$$

Това е така, защото двете константи, R и k, са свързани една с друга чрез

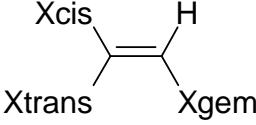
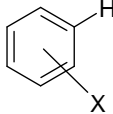
$$R = N_A \times k$$

$$8.314 \text{ J} \cdot \text{K}^{-1} \cdot \text{mol}^{-1} = 6.023 \times 10^{23} \text{ mol}^{-1} \times 1.380 \times 10^{-23} \text{ J} \cdot \text{K}^{-1}$$

Таблицы за адитивни схеми за изчисляване на химичното отместване

Ефективни приноси в екранирането на протоните от заместители, Δ_{inc} в ppm.

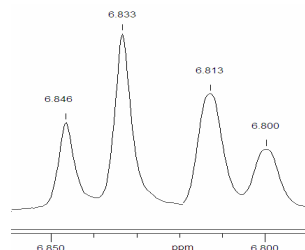
Заместител, X Позиция	$-\text{CH}_3$; $\delta_0 = 0.87$ ppm		$-\text{CH}_2-$; $\delta_0 = 1.20$ ppm		$>\text{CH}-$; $\delta_0 = 1.55$ ppm	
	$\alpha-\Delta_{inc}$	$\beta-\Delta_{inc}$	$\alpha-\Delta_{inc}$	$\beta-\Delta_{inc}$	$\alpha-\Delta_{inc}$	$\beta-\Delta_{inc}$
-Алкил	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
-Арил	1.40	0.35	1.45	0.53	1.33	-
$-\text{CR}_1=\text{CR}_2\text{R}_3$	0.78	0.13	0.75	0.10	-	0.10
$-\text{R}(\text{H})\text{C}=\text{O}, -\text{COOR}$	1.23	0.18	1.05	0.31	1.05	-
$-\text{OOCR}$	2.88	0.38	2.98	0.43	3.43	-
$-\text{C}\equiv\text{C}-\text{R}$	0.93	0.24	0.63	0.10	-	-
$-\text{C}\equiv\text{N}$	1.11	0.40	1.20	0.44	0.17	-
-О-Алкил	2.43	0.33	2.35	0.15	2.00	-
-О-Арил	2.88	0.45	3.67	-	2.45	-
-ОН	2.50	0.33	2.30	0.13	2.20	-
-F	3.43	-	3.14	0.22	3.05	-
-Cl	2.13	0.63	2.30	0.53	2.55	0.03
-Br	1.80	0.83	2.18	0.60	2.68	0.25
-I	1.28	1.03	1.95	0.58	2.75	0.38
$-\text{NO}_2$	3.41	0.70	3.10	-	2.95	-

Заместител X	 $\delta_0 = 5.28$ ppm			 $\delta_0 = 7.27$ ppm		
	Позиция	gem- Δ_{inc}	cis- Δ_{inc}	trans- Δ_{inc}	o- Δ_{inc}	m- Δ_{inc}
-H	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
-Алкил	0.44	-0.26	-0.29	-0.18	-0.11	-0.16
-Арил	1.35	0.37	-0.10	-	-	-
$-\text{CR}_1=\text{CR}_2\text{R}_3$	0.98	-0.04	-0.21	0.20	0.20	0.20
-CHO	1.03	0.97	1.21	0.54	0.20	0.24
$-\text{RC}=\text{O}$	1.10	1.13	0.81	0.64	0.09	0.10
$-\text{COOH}$	1.00	1.35	0.74	0.63	0.09	0.18
$-\text{OOCR}$	0.84	1.15	0.56	0.93	0.20	0.27
$-\text{C}\equiv\text{C}-\text{R}$	0.50	0.35	0.10	-	-	-
$-\text{C}\equiv\text{N}$	0.23	0.78	0.58	0.27	0.10	0.10
$-\text{CH}_2\text{O}(\text{H/R})$	0.67	-0.02	-0.07	-	-	-
-Cl	1.00	0.19	0.03	0.00	-0.07	-0.02
-Br	1.04	0.40	0.55	0.16	-0.13	-0.07
$-\text{NO}_2$	-	-	-	1.00	0.16	0.29

Изчисляване на химичните отмествания на АВ система

На фигура 1. е дадена част от ^1H ЯМР спектър, в която са двата дублета на АВ система. Първият дублет има сигнали при $\delta_1 = 6.846$ ppm и $\delta_2 = 6.833$ ppm, а вторият дублет при $\delta_3 = 6.813$ ppm и $\delta_4 = 6.800$ ppm.

Фигура 1. ^1H ЯМР спектър на АВ система. Честота на апарата е $\nu_0 = 600$ MHz.

За АХ системата местоположението на сигналите се изчислява като средна стойност от местоположението на съставлящите на съответните дублети, т.е. $\delta_A = (\delta_1 + \delta_2)/2$ и $\delta_B = (\delta_3 + \delta_4)/2$, което дава $\delta_X = (6.846 \text{ ppm} + 6.833 \text{ ppm})/2 = 6.8395$ ppm и $\delta_A = (6.813 \text{ ppm} + 6.800 \text{ ppm})/2 = 6.8065$ ppm. При АВ системата сигналите δ_A и δ_B са по-близки до частите на дублета с по-висока интензивност, т.е. те са отместени към центъра на този подспектър. Алгоритъмът за изчисляването на тяхното местоположение се основава на теорията на квантовата механика и схематично се дава със следният алгоритъм:

1. Намира се центъра на спектъра δ_0 : $\delta_0 = (\delta_1 + \delta_2 + \delta_3 + \delta_4)/4$
2. Намира се $\Delta\delta_{1,3}$ = разстоянието между ивиците δ_1 и δ_3 , $\Delta\delta_{1,3} = \delta_1 - \delta_3$.
3. Намира се константата на спин-спиново взаимодействие, която се изчислява по същия начин както и при АХ система, $J(\text{ppm}) = \delta_1 - \delta_2 = \delta_3 - \delta_4$. В херци $J(\text{Hz}) = (\delta_1 - \delta_2) \nu_0 = (\delta_3 - \delta_4) \nu_0$, където ν_0 е честотата на апарата.
4. Намира се величината $\Delta\delta_{AB}$, $\Delta\delta_{A,B} = \sqrt{\Delta\delta_{1,3}^2 - J^2}$, където J е в ppm.
5. Изчисляват се δ_A и δ_B по формулите: $\delta_A = \delta_0 - 1/2 \Delta\delta_{AB}$ и $\delta_B = \delta_0 + 1/2 \Delta\delta_{AB}$

За горния пример се получава

1. $\delta_0 = (6.846 \text{ ppm} + 6.833 \text{ ppm} + 6.813 + 6.830)/4 = 6.823$ ppm
2. $\Delta\delta_{1,3} = 6.846 \text{ ppm} - 6.813 \text{ ppm} = 0.033$ ppm
3. $J(\text{ppm}) = \delta_1 - \delta_2 = 6.846 \text{ ppm} - 6.833 \text{ ppm} = 0.013$ ppm. От десният дублет имаме същата стойност $J(\text{ppm}) = \delta_3 - \delta_4 = 6.813 \text{ ppm} - 6.800 \text{ ppm} = 0.013$ ppm. (Ако са различни тези разлики, най-добре е да се намери средното между тях.) $J(\text{Hz}) = (\delta_1 - \delta_2) \nu_0 = 0.013 \text{ ppm} \times 600 \times 10^6 \text{ Hz} = 7.8 \text{ Hz}$.
4. $\Delta\delta_{A,B} = \sqrt{\Delta\delta_{1,3}^2 - J^2} = \sqrt{0.033^2 \text{ ppm}^2 - 0.013^2 \text{ ppm}^2} = \sqrt{0.0009200 \text{ ppm}^2} = 0.0303 \text{ ppm}$,
5. $\delta_A = \delta_0 - 1/2 \Delta\delta_{AB} = 6.823 \text{ ppm} - 1/2 \times 0.0303 \text{ ppm} = 6.8078$ ppm и $\delta_B = \delta_0 + 1/2 \Delta\delta_{AB} = 6.823 \text{ ppm} + 1/2 \times 0.0303 \text{ ppm} = 6.8382$ ppm.

Вижда се, че тези стойности са по-близки до центъра на този подспектър (състоящ се от двата дублета), отколкото средите на дублетите, 6.8065 ppm и 6.8395 ppm. Макар и малка тази разлика (6.8078 ppm - 6.8065 ppm = 0.0015 ppm), изразена в Hz чрез честота на апарата $\nu_0 = 600$ MHz тя е значителна: 0.0015 ppm $\times$ $600 \times 10^6 \text{ Hz} = 0.9 \text{ Hz}$., което е от порядъка на константите на спин-спиново взаимодействие между пара протоните в бензените.

Интервали на химичните отмествания (от два източника)

